

KEMALİST DEVRİM VE DEVLETÇİLİK

Aydınlık Gazetesi, 23 Aralık 2019

Yıldırım Koç

Kemalist Devrim'in niteliği tartışılırken gündeme getirilen ve katılmadığım bir iddia, Türkiye'de devletçiliğin 1930'lu yıllarda başladığı ve amacının Türkiye'de milli burjuvaziye geliştirmek olduğudur. Böyle bir iddia, Kemalizm'in bir "burjuva ideolojisi" olduğu tezine dayanak oluşturmaktadır.

DEVLETÇİLİĞE İLİŞKİN YANLIŞ GÖRÜŞ

Türkiye'de devletçiliği 1930'lardan başlatan en önemli araştırmacı, sayın Korkut Boratav'dır. Korkut Boratav, 1974 yılında yayımlanan *Türkiye'de Devletçilik* kitabında şöyle yazıyordu: "Devletçilik uygulamaları belirgin biçimde 1932 yılı ile başlar. 1929-1931 yıllarında bu yeni yolun habercisi sayılabilecek bazı işaretler yok değildir." (Boratav, Korkut, *Türkiye'de Devletçilik*, Gerçek Yay., İstanbul, 1974, s.11)

Korkut Boratav'ın *Türkiye İktisat Tarihi (1908-2005)* isimli kitabında da 1930-1939 dönemi "korumacılık ve devletçilik" olarak nitelendiriliyor. (Boratav, Korkut, *Türkiye İktisat Tarihi (1908-2005)*, 11. Baskı, İmge Yay., 2003, s.59)

Mustafa Kemal Paşa, İttihatçılar gibi, Almanya kökenli "devlet sosyalizmi" kavramını kullanıyordu. Daha 1919 yılında Havza'da bir Sovyet Rusya delegasyonu ile yaptığı görüşmede, savdukları görüşün devlet sosyalizmi olduğunu belirtmişti. Nitekim, daha sonra Hakimiyeti Milliye Gazetesi'nde de bu konuda çeşitli yazılar yayımlandı. Devlet sosyalizmi ile kastedilen, 1923'ten itibaren uygulanan devletçi ağırlıklı karma ekonomidir. (Yıldırım Koç, *Kemalist Devrim, CHP ve İşçi Sınıfı*, Kaynak Yay., İst., 2013, s.174-180)

Diğer bir deyişle, Kemalist Devrim'de devletçilik unsurunun kabulü ve uygulanması 1930'lu yıllarda başlamadı. Bu anlayış, Mustafa Kemal Paşa'nın düşünce sistemi içinde başından itibaren vardı ve 1923 yılından itibaren uygulamaya konuldu. 1930'lu yıllarda bu anlayış ve uygulama daha da pekiştirildi.

DEVLETÇİLİK SAĞLIK, EĞİTİM, ULAŞTIRMA VE TİCARETTE DE UYGULANDI

Bu konudaki hatanın ilk nedeni, devletçiliği yalnızca devletin sanayi kuruluşlarına sahip olması olarak anlamaktır. Halbuki devletçilik, devletin ekonomiye yönlendirici ve düzenleyici olarak çeşitli biçimlerde karışmasıdır. Örneğin, sağlık hizmetleri, eğitim hizmetleri, belirli ürünlerin ithalat ve iç piyasada satışının devlet tarafından düzenlenmesi bu kapsamdadır. Devletçilik doğru kavrandığında, bu anlayışın Cumhuriyet'in başından itibaren hakim olduğu görülecektir.

Devlet, sağlık sorunlarını devletçilikle ve merkezi devlet örgütü eliyle çözmeye girişimini 1925 yılında başlattı. Sıtma, verem, trahom, frengi ve kuduz gibi önemli hastalıklarla mücadeleye girişildi. Merkez Hıfzıssıhha Enstitüsü ve Hıfzıssıhha Okulu kuruldu. Devlet, çok sınırlı maddi olanaklara rağmen, temel sağlık sorunlarının çözümü için çok büyük çaba gösterdi ve önemli başarılar elde etti.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ülkede üç tür okul vardı: (1) Medreseler, (2) mektepler, (3) azınlık okulları ve yabancı okullar. 3 Mart 1924 günü kabul edilen 430 sayılı Öğretimin Birleştirilmesi Yasası (Tevhid-i Tedrisat Kanunu) ile tüm eğitim-öğretim kurumları Maarif Bakanlığı'na bağlandı. Şeriye-Evkaf Bakanlığı veya özel vakıflar tarafından yönetilen bütün medreseler ve okulların yönetimi Maarif Bakanlığı'na devredildi. Eğitim bir bütün olarak devletleştirildi.

PTT İdaresi Cumhuriyet döneminde önemli görevler üstlendi. 4 Şubat 1924 tarihinde kabul edilen ve 21 Şubat 1924 günü yürürlüğe giren 406 sayılı Telgraf ve Telefon Kanunu ile, Türkiye'de haberleşme şebekesini işletme tekeli PTT Genel Müdürlüğü'ne verildi. Haberleşme PTT'nin tekelindeydi.

İlk olarak 1923 yılında kabul edilen bir yasayla, Türkiye’de bundan sonra inşa edilecek demiryollarının devlet tarafından inşa ve işletilmesi kararlaştırıldı. Yabancıların elindeki demiryolu hatları da millileştirildi ve devletleştirildi.

FABRİKALAR

1925 yılında Kayseri Tayyare Fabrikası, 1926 yılında ise Eskişehir Teyyare Fabrikası kuruldu. 1926 yılında Kayaş Kapsül ve İmla Fabrikası, 1928 yılında Elmadağ Barut Fabrikası kuruldu. 25 Ocak 1926 gün ve 724 sayılı Yasayla şeker ithalatı tamamiyle Devletin tekeline alındı. 1925 yılında 633 sayılı Yasayla Sanayi ve Maadin Bankası kuruldu. Devletin elindeki sanayi kuruluşları bu bankaya devredildi. Yabancılara ait Reji Şirketi, Osmanlı İmparatorluğu’nda tütün üretimini denetliyor ve tütün mamullerini üretiyordu. 1925 yılında Hükümetle Reji Şirketi arasında yapılan bir anlaşma ile bu iş devletleştirildi. 26.2.1925 gün ve 588 sayılı Yasa, “istihlaki dahiliyeye mahsus tütün mubayaası, işletilmesi ve tütün ve sigara imali ve satılması ile tütüne müteallik sair umur (...) doğrudan doğruya Hükümetçe ifa edilir” düzenlemesini getirdi.

Atatürk açısından devletçilik, ekonomik bağımsızlığın temeli olmanın yanı sıra, Osmanlı’dan devralınan halkı, milletleştirmenin de bir aracıydı. Cumhuriyet devletçilikle gelişti.

JAPONYA’DA MİLLİ BURJUVAZİ YARATILMIŞTI

Türkiye’de devletçilik, örneğin Japonya’da Meiji Restorasyonu sürecindeki farklı çizgide gelişti. Japonya’da kurulan devlet işletmeleri, ayakta durabilmeye başladığında özel sektöre aktarılıyordu. 1890’lı yıllarda Matsukata’nın maliye bakanı olduğu dönemde, birçok kamu işletmesi özel sektöre devredildi. (Meyer, Milton, *Japan, A Concise History*, 4th ed., Rowman and Littlefield Pub., Maryland, 2009, s.156) Türkiye’de ise birçok yabancı ve hatta bazı yerli şirketler devletleştirildi ve devlet işletmesi olarak devam etti. (Türkiye’de Atatürk dönemindeki millileştirme ve devletleştirmelere ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Koç, Y., *Atatürk’ün Millileştirmeleri ve Devletleştirmeleri, Günümüzün Özelleştirmeleri*, Türk-İş Eğitim Yay.No.55, Ankara, 2000. Bu kitapçık *Teori Dergisi*’nin Mart 2001 sayısında da aynen yayımlandı (s.36-64).) 1946’ya kadar bu işletmelerin öncelikli görevi, ülke ekonomisine ve Türkiye’nin bağımsızlığına katkıda bulunmaktı; özel teşebbüse (burjuvaziye) hizmet değil.